

จตุธรรมสำคัญ

จตุรธรรมสำคัญ

มูลนิธิส่งเสริมการปฏิบัติสมาธิทางพุทธศาสนา

คำนำ

ในมหามงคลสมัยเฉลิมพระชนมพรรษาสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ วันที่ ๑๒ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๒๗ มูลนิธิส่งเสริมการปฏิบัติสมาธิทางพุทธศาสนา สำนึกด้วยกตัญญูกตเวทิตาธรรมในพระมหากษัตริย์คุณที่ทรงมีเป็นล้นพ้นแก่ประเทศไทย จึงขอประทานอนุญาตเจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒโน) วัดบวรนิเวศวิหาร จัดพิมพ์พระธรรมเทศนาเรื่อง “จิตธรรมสำคัญ” เพื่อขอพระราชทานน้อมเกล้าฯน้อมกระหม่อมถวายในมหาอุดมมงคลสมัยนี้

พระธรรมเทศนาเรื่อง “จิตธรรมสำคัญ” นี้ เจ้าพระคุณสมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒโน) แสดงในพระอุโบสถวัดบวรนิเวศวิหาร เมื่อวันที่ ๑๓ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๒๗ ตรงกับวันปักษ์ ๑๕ ค่ำ อันเป็นวันแสดงพระธรรมเทศนาแก่พระภิกษุสามเณรและอุบาสกอุบาสิกาเป็นประจำ

แนวที่แสดงในเรื่องนี้เกี่ยวกับพุทธภาษิต ซึ่งชี้ให้ผู้ที่สนใจศึกษาปฏิบัติธรรมทั่วไปเห็นว่า พระพุทธศาสนาสอนให้มีอะไรเป็นข้อสำคัญ เพื่อจะได้เกิดความรู้ความเข้าใจธรรมในพระพุทธศาสนา เจริญในสัมมาปฏิบัติยิ่ง ๆ ขึ้น

ขอกุศลเจตนาของมูลนิธิส่งเสริมการปฏิบัติสมาธิทาง

พุทธศาสนา อันเกิดจากกตัญญูกตเวทิตาธรรมสัมมาทิฐิ ได้
สำเร็จสัมฤทธิ์ผลพิเศษเป็นพระพรชัยมงคลล้ำเลิศทุกประการ
แต่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถผู้ทรงพระคุณ
อันประเสริฐ

มูลนิธิส่งเสริมการปฏิบัติสมาธิทางพุทธศาสนา

วัดบวรนิเวศวิหาร

สิงหาคม ๒๕๒๗

พระธรรมเทศนาของสมเด็จพระญาณสังวร

ณ อุโบสถวัดบวรนิเวศ

เรื่อง จตุรธรรมสำคัญ

๑๓ มิถุนายน ๒๕๒๗

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมา สมฺพุทฺทสฺส

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมา สมฺพุทฺทสฺส

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมา สมฺพุทฺทสฺส

สิกขานิสฺสา ภิกฺขเว วิหฺรต ปรุญฺญตฺตฺรธา วิมุตฺติสํธา
สตาทิปเตยฺยาติ

บัดนี้ จักแสดงศาสนธรรม ธรรมคือคำสั่งสอนของ
สมเด็จพระบรมศาสดา เพื่อให้สำเร็จประโยชน์แห่งการฟัง
ธรรม ตามสมควรแก่วันธรรมสวนะ คือวันเป็นที่ฟังธรรม
อันเวียนมาถึงเข้า

ศาสนธรรม ธรรมคือคำสั่งสอนนั้น เรียกว่าพุทธ-
ศาสนา แปลว่าคำสอนหรือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าบ้าง
เรียกว่าสัตตศาสนา แปลว่าคำสอนหรือคำสั่งสอนของพระ
ศาสดาบ้าง ศาสนธรรมกับคำว่าสัตตศาสนา พุทธศาสนาหรือ
พุทธศาสนา จึงเป็นคำเดียวกัน อันสองความว่าเป็นคำสอนหรือ

คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าหรือของพระศาสดา คำว่าศาสดา ก็คือครูอาจารย์ ก็คือพระพุทธเจ้านั่นเอง เมื่อได้ตรัสรู้แล้ว ได้ทรงแสดงคำสั่งสอน จึงทรงเป็นพระศาสดาที่แปลว่าครู-อาจารย์ เพราะฉะนั้น พระบรมศาสดาก็คือองค์พระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าก็คือองค์พระบรมศาสดาผู้ทรงสั่งสอนพุทธ-ศาสนา ฉะนั้น คำสั่งสอนของพระศาสดาคือพระพุทธเจ้าจึง เป็นคำสั่งสอนที่เราทั้งหลายผู้เป็นพุทธศาสนิกชนพึงตั้งใจฟัง ตั้งใจพิจารณาให้มีความเข้าใจ และน้อมนำมาปฏิบัติทาง กายทางวาจาทางใจ และได้มีพระพุทธภชิตตรัสแสดงเอาไว้ว่า ทุก ๆ คนควรจะมีอะไรเป็นอนิสงส์ผล คือผลดีที่ต้องการ ควรจะเป็นผู้ยิ่งใหญ่ด้วยอะไร มีอะไรเป็นยิ่งหรือเป็นอย่างยิ่ง ควรจะมีอะไรเป็นแก่นสาร ควรจะมีอะไรเป็นใหญ่ หรือหากจะ ตั้งเป็นคำถามว่า พระพุทธศาสนานั้นสอนให้มีอะไรเป็น อนิสงส์ สอนให้ยิ่งด้วยอะไร สอนให้มีอะไรเป็นแก่นสาร และสอนให้มีอะไรเป็นใหญ่ เมื่อน้อมเข้ามาในตนซึ่งเป็นผู้รับ พุทธศาสนาปฏิบัติ ก็อาจจะตั้งปัญหาขึ้นที่ตนว่า ตนเองนั้น ควรจะมีอะไรเป็นอนิสงส์ ควรจะยิ่งด้วยอะไร ควรจะมีอะไร เป็นแก่นสาร และควรจะมีอะไรเป็นใหญ่ ดังนี้ อาจจะตั้งเป็น ปัญหาว่า พระพุทธศาสนาสอนให้มีอะไรเป็นอนิสงส์ ดังนี้ ก็ได้ หรือว่าตนเองของบุคคลทุก ๆ คนนี้ ควรจะมีอะไรเป็น อนิสงส์เป็นต้นก็ได้ เพราะปัญหาทั้งสองนี้ย่อมเนื่องถึงกัน

ผู้นับถือพระพุทธศาสนาย่อมฟังคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า เมื่อพระพุทธเจ้าได้ทรงสอนอย่างไร ผู้มีศรัทธาความเชื่อ ปสาทะความเลื่อมใส ก็ย่อมรับเอามาปฏิบัติตนเองตามที่ทรง สอนนั้น จึงได้มีพระพุทธภษิตตรัสเอาไว้ว่า สิกฺขาทิสฺสา ภิกฺขเว วิหฺรต เป็นต้น ที่แปลความว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายจงมีสิกขาเป็นอันสงฆ์ มีปัญญาเป็นอย่างยิ่ง หรือยิ่งด้วยปัญญา มีวิมุตติเป็นสาระคือแก่นสาร มีสติเป็น อธิปไตยคือมีสติเป็นใหญ่ดังนี้

ตามพระพุทธภษิตที่ตรัสแสดงไว้นี้ เป็นอันชี้ว่า พระ พุทธศาสนาหรือพุทธศาสน์หรือสัตตสุตศาสน์นั้น แสดงให้มี สิกขาเป็นอันสงฆ์ ให้มีปัญญาเป็นอย่างยิ่งหรืออย่างยิ่งด้วย ปัญญา ให้มีวิมุตติคือความหลุดพ้นเป็นแก่นสาร ให้มีสติเป็น อธิปไตยคือเป็นใหญ่ดังนี้ เพราะฉะนั้น จึงเป็นอันว่าทุก ๆ คน ผู้มีศรัทธापสาทะในพระพุทธเจ้า ในคำสั่งสอนของพระองค์ จึงเป็นผู้ปฏิบัติตนให้มีสิกขาเป็นอันสงฆ์ ให้มีปัญญาเป็น อย่างยิ่งหรือให้ยิ่งด้วยปัญญา ให้มีวิมุตติคือความหลุดพ้นเป็น แก่นสาร ให้มีสติเป็นอธิปไตยคือเป็นใหญ่ดังนี้ ทุกคนจึงควร พิจารณาทำความเข้าใจในพระพุทธภษิตที่ตรัสสอนเอาไว้นี้ ดังจะได้อธิบายแสดงต่อไป

ข้อแรกที่ตรัสสอนให้มีสิกขาเป็นอันสงฆ์นั้น คำว่า อานิสงส์หมายถึงผลที่ดีที่จะพึงได้ และก็ย่อมหมายถึงเหตุ

แห่งผลนั้นด้วย บุคคลย่อมต้องการอานิสงส์คือผลที่ดีอยู่ด้วยกัน
เป็นต้นว่าต้องการผลที่เป็นเครื่องเกื้อกูลให้มีความสุขต่าง ๆ
ดังเช่นผลที่น่าปรารถนาพอใจทางโลก คือลาภยศสรรเสริญ
สุขทั้งปวง และแม้ในการปฏิบัติธรรมที่เป็นส่วนเหตุทั้งหลาย
ก็ต้องการผลที่ดีของธรรมปฏิบัตินั้น เพราะฉะนั้น ทางพระ
พุทธศาสนาพระบรมศาสดาจึงได้ตรัสสอนให้ผู้หวังผลที่ดี
ปฏิบัติในกรรมที่ดี กรรมที่เป็นบุญ กรรมที่เป็นกุศลทางกาย
ทางวาจาทางใจต่าง ๆ และเมื่อปฏิบัติกรรมที่ดีดังนี้ก็ย่อม
จะได้รับผลดี เป็นต้นว่าความเป็นผู้มีอายุยืน ความเป็นผู้มี
ร่างกายไม่มีโรค ความเป็นผู้ไม่ขัดสนจนยากต่าง ๆ เหล่านี้
เป็นต้น รวมเข้าก็คือว่า บรรดามนุษยสมบัติ ทิพยสมบัติ
ตลอดจนถึงนิพพานสมบัติ ย่อมได้จากกรรมที่ดี ได้จากการ
ปฏิบัติที่ดี เพราะฉะนั้น อานิสงส์คือผลที่ดีนั้นจึงบังเกิดจาก
เหตุที่ดี ซึ่งบุคคลทุกคนปฏิบัติกันเอง เมื่อปฏิบัติในเหตุที่ดี
ก็ย่อมจะได้รับอานิสงส์คือผลที่ดี การปฏิบัติในเหตุนั้นย่อม
เป็นสิ่งสำคัญ เพราะฉะนั้น ผู้มุ่งผลที่ดีทั้งปวงนั้นจึงไม่ควร
มุ่งแต่ผลเท่านั้น ต้องมุ่งปฏิบัติเหตุที่ดีคือมุ่งเหตุที่ดีด้วย เมื่อ
เป็นดังนี้ จึงได้รับอานิสงส์คือผลที่ดี ฉะนั้น จึงจำเป็นต้องมุ่ง
อานิสงส์ส่วนเหตุ คือเหตุที่ดีก่อน เมื่อได้ปฏิบัติในเหตุที่ดีแล้ว
จึงจะได้รับผลที่ดีอันเป็นส่วนผล ที่เกิดจากการปฏิบัติที่เป็น
ส่วนเหตุ นั้น

คำว่าอานิสงส์แม้จะมีความหมายทั่วไปมุ่งถึงผลที่ดี แต่ก็พึงเข้าใจว่า ต้องหมายถึงอานิสงส์ที่เป็นส่วนเหตุคือเหตุที่ดี เพราะเหตุดังที่กล่าวมานั้นด้วย อันอานิสงส์ส่วนเหตุคือเหตุที่ดีนั้น เมื่อรวมเข้ามาแล้ว ก็รวมเข้าในคำว่าสิกขาอันแปลว่าศึกษา อันได้แก่การเรียนให้รู้ในสิ่งที่ควรเรียนรู้ทั้งหลาย ด้วยการตั้งใจระดับรับฟัง หรือว่าด้วยการตั้งใจอ่านด้วยตา ตั้งใจพิจารณาให้มีความเข้าใจ และที่ตั้งใจปฏิบัติให้ถูกต้องชอบทางกายทางวาจาทางใจ เหล่านี้รวมเข้าในคำว่าสิกขาหรือศึกษา ซึ่งมีความหมายถึงทั้งการเรียนให้รู้ ทั้งการปฏิบัติ ทำให้มีขั้นให้สูงขึ้น ท่านได้ให้คำจำกัดความเอาไว้แต่เดิมว่า ความสำเนียงตามสิ่งที่ได้ประสบพบปะ ให้มีความรู้ความเข้าใจ และตั้งใจปฏิบัติตามสิ่งที่สำเนียงพบปะนั้น ให้เป็นการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ เพื่อผลที่ต้องการทางกายทางวาจาทางใจ พระพุทธศาสนาได้แสดงสิกขาเอาไว้ ๓ คือ สีสสิกขา ศึกษาในศีล จิตตสิกขา ศึกษาในจิต และปัญญาสิกขา ศึกษาในปัญญา

สีสสิกขา ศึกษาในศีลนั้น ก็คือศึกษาสำเนียงให้มีความรู้ความเข้าใจว่าอะไรคือศีล และตั้งใจปฏิบัติศีลให้มีขั้นให้เป็นศีลขึ้นที่กายที่วาจาที่ใจของตน อันศีลนั้นได้แก่ความปรกติกายปรกติวาจาปรกติใจ อันเกิดขึ้นจากวิริติคือความงดเว้นจากข้อที่พึงงดเว้นนั้น ๆ ทางกายทางวาจา มีความ

สำรวมกายวาจาและใจให้เป็นปกติเรียบร้อยดีงาม ไม่ละเมิด
ทางกายทางวาจาในข้อห้ามนั้น ๆ ตลอดจนถึงตั้งใจดเว้น
ไม่ละเมิดแม้ทางใจด้วย ให้เป็นความปกติเรียบร้อยทางกาย
วาจาตลอดจนถึงใจ และก็หมายถึงข้อที่พึงงดเว้นนั้น ๆ ตลอด
จนถึงข้อที่ควรประพฤตินั้น ๆ ตามพระพุทธรบัญญัติ คือข้อ
ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติเอาไว้เป็นสิกขาบท คือเป็นทาง
แห่งการศึกษา เป็นก้าว ๆ ไปแห่งการศึกษอันเรียกว่าวินัย
คือข้อพระบัญญัติที่ได้ทรงบัญญัติเอาไว้ สำหรับเป็นข้อแนะนำ
การปฏิบัติทางกายทางวาจาต่าง ๆ อันเป็นเครื่องกำจัดโทษ
แห่งความละเมิดอันเป็นเครื่องเบียดเบียนกันและกันให้เดือดร้อน
อันทำให้เกิดความไม่สงบไม่คงงามไม่เป็นระเบียบ ไม่เป็นที่ตั้ง
แห่งศรัทธาปสาทะต่าง ๆ ศึกษาคือสำเนียงกำหนดให้มี
ความรู้ความเข้าใจในศีลดังที่กล่าวมานี้ ตลอดจนถึงในวินัย
บัญญัติของพระพุทธเจ้า และก็ตั้งใจปฏิบัติศีลให้มีขึ้นให้เป็น
ขึ้นที่กายที่วาจาที่ใจของตน คือให้กายวาจาใจเป็นศีลขึ้นมา
ดังนี้คือ สีสสิกขา ศึกษาในศีล เมื่อศึกษาในศีลจนสามารถ
ปฏิบัติได้ในศีลอย่างละเอียดโดยพระบัญญัติก็ดี โดยจิตใจของ
ตนเองเข้าถึงศีลคือความสงบเรียบร้อยของใจเอง ตลอดถึง
กายวาจาได้ก็ดี สีสสิกขาก็เลื่อนขั้นขึ้นเป็นอริสีสสิกขา ศึกษา
ในอริศีล หรือว่าอริสิกขา ศึกษายิ่งในศีลดังนี้

จิตตสิกขา ศึกษาในจิต ก็ศึกษาในกระบวนแห่งจิตใจ

ของตนเอง ให้มีความรู้จักอารมณ์ของจิตใจ และให้รู้จักจิตใจ
ที่เป็นไปตามอารมณ์ รู้จักควบคุมรักษาจิตใจของตนให้ม
ีความสงบ ด้วยตั้งใจไว้ในอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความสงบ
ละอารมณ์อันเป็นที่ตั้งแห่งความไม่สงบทั้งหลายให้หันไปจาก
จิตใจ ก็คือปฏิบัติตามหลักสมถกรรมฐานที่พระพุทธเจ้าได้ทรง
สอนเอาไว้ ทำจิตใจให้มีสมาธิตั้งมั่นขึ้น และเมื่อสามารถทำจิต
ให้สงบสงบได้จากกามจากอกุศลธรรมทั้งหลาย เข้าถึงภาวะจิต
ที่เป็นอัปปนาสมาธิ คือสมาธิที่แนบแน่น ตั้งแต่ขั้นปฐมฌาน
ขึ้นไป จิตตสิกขาก็เลื่อนชั้นขึ้นเป็นอริจิตตสิกขา ศึกษาใน
อริจิต หรืออริสิกขา ศึกษาในจิต

ปัญญาสิกขา ศึกษาในปัญญา คือศึกษาสำเนียง
ในความรู้ความเห็นของตน ให้รู้จักความรู้ความเห็นของตน
และตั้งใจปฏิบัติอบรมความรู้ความเห็นของตน ให้เป็นความรู้
ความเห็นอันถูกต้องต่อสังขารธรรม ธรรมที่เป็นตัวความจริง
ตั้งต้นแต่ให้ถูกต้องต่อสังขารธรรมอันเกี่ยวแก่บาปบุญคุณโทษ
ประโยชน์มิใช่ประโยชน์ทั้งหลายทางกรรม ตลอดจนถึงให้
ถูกต้องต่ออริยสัจจะ คือทุกข์ เหตุเกิดทุกข์ ความดับทุกข์
และทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ตามที่พระพุทธเจ้าได้ทรง
แสดงสั่งสอนไว้ และเมื่อได้ปัญญาในธรรมในอริยสัจ ปัญญา
สิกขาก็เลื่อนชั้นเป็นอริปัญญาสิกขา ศึกษาในอริปัญญา หรือ
อริสิกขา ศึกษาในปัญญา

นี่คือสิกขาคือศึกษา อันทุก ๆ คนควรมุ่งการศึกษา คือการสำเหนียกตามที่ได้ประสบพบปะทั้งปวง และให้รู้จักศีล รู้จักจิตหรือสมาธิหรือสมถะ ให้รู้จักปัญญาหรือวิปัสสนา ปฏิบัติอบรมให้เป็นศีล เป็นจิตหรือเป็นสมาธิ หรือเป็นปัญญา ขึ้น ตั้งแต่ขั้นธรรมดาสามัญ จนถึงอริศีล อริจิต หรืออริสมาธิ อริสมถะ หรืออริปัญญาไปโดยลำดับ มุ่งให้ได้ศีลสมาธิปัญญา ดังนี้ เป็นอันสงฆ์ที่ต้องการ นี่เป็นข้อที่ ๑ ที่ตรัสยกการศึกษา ขึ้นแสดงเพื่อให้เห็นความสำคัญของการศึกษา จะได้ไม่หยุด ศึกษา

ข้อที่ ๒ พุทธศาสนาสอนให้มีปัญญาเป็นอย่างยิ่ง หรือให้ยิ่งด้วยปัญญา ก็คือให้อบรมปัญญาคือความรู้ ให้มีความรู้ทั่วถึงยิ่งขึ้นในสิ่งที่ควรรู้ทั่วถึงทั้งหลาย เป็นต้นว่า ให้มีความรู้ทั่วถึงว่า อะไรเป็นบุญ อะไรเป็นบาป อะไรเป็นคุณ อะไรเป็นโทษ อะไรเป็นประโยชน์ อะไรมิใช่ประโยชน์ อะไรเป็นกรรมดำ อะไรเป็นกรรมขาว เหล่านี้เป็นต้น อันเป็นขั้นของกรรม คือการงานที่จะปฏิบัติกระทำทางกายทางวาจาทางใจของตน เพื่อว่าเมื่อมีความรู้อันเป็นตัวปัญญาดังนี้ กรรมที่ทุกคนปฏิบัติกระทำทางกายทางวาจาทางใจอยู่เป็นประจำ ก็จะได้เป็นกรรมที่ดี เป็นบุญเป็นกุศล เป็นกรรมที่เป็นประโยชน์ เป็นกรรมที่เป็นธรรมอันขาว เป็นกรรมที่ไม่มีโทษ ดังนี้ ตลอดจนถึงอบรมปัญญาคือความรู้ ให้รู้ทั่วถึงอริยสัจที่

พระพุทธเจ้าได้ทรงสั่งสอนไว้ คือทุกข์ เหตุเกิดทุกข์ ความดับทุกข์ ทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ปฏิบัติให้มีปัญญา เป็นอย่างยิ่งดังนี้ หรือให้ยิ่งด้วยปัญญา คือให้มีปัญญายิ่ง ๆ ขึ้นไปโดยลำดับ มากกว่าที่จะให้มีสิ่งอื่น ๆ ยิ่ง ๆ ขึ้นไปโดยลำดับ ให้มีปัญญายิ่ง ๆ ขึ้นไปโดยลำดับอยู่เสมอ ข้อที่ ๒ นี้ ตรัสยกปัญญาขึ้นแสดงโดยเฉพาะ เพื่อให้เห็นความสำคัญของปัญญาว่ายิ่งกว่าข้ออื่นมีศีลสมาธิ เป็นต้น เพื่อจะได้ไม่หยุดอยู่เพียงศีลสมาธิเท่านั้น

ข้อที่ ๓ ตรัสสอนให้มีวิมุตติคือความหลุดพ้นเป็นแก่นสาร คือให้ปฏิบัติทำจิตนี้ให้หลุดพ้น ตั้งแต่ให้หลุดพ้นจากภยเวรด้วยอำนาจของศีล ให้หลุดพ้นจากนิเวรด้วยอำนาจของสมาธิให้หลุดพ้นจากความยึดถือว่าตัวเราของเราด้วยอำนาจของปัญญา ให้ได้ความหลุดพ้นไปโดยลำดับ โดยพิจารณาดูให้รู้จักว่าอะไรเป็นความติด เช่นติดอยู่ในภยในเวรต่าง ๆ ติดอยู่ในนิเวร ติดอยู่ในตัวเราของเรา และความติดนี้มีโทษอย่างไร มีภัยอย่างไร ปัญญานี้แหละพิจารณาให้รู้จัก และให้เห็นโทษของความติด และปัญญานี้เองเมื่ออบรมให้มีขึ้นมองเห็นโทษของความติดแล้ว ก็จะทำให้เกิดความปล่อยวางวางความติดเสีย ก็ได้ความพ้น พ้นภยพ้นเวร พ้นนิเวร พ้นความยึดถือว่าตัวเราของเราโดยลำดับ ดังนี้เป็นวิมุตติ ความหลุดพ้นที่เป็นตัวสาระแก่นสาร ตรัสยกขึ้นแสดงให้เห็นความ

สำคัญของวิมุตติว่า เป็นแก่นสารอันแท้จริง ข้ออื่นยังไม่ใช่แก่นสาร เพื่อจะได้ไม่หยุดพยายามจนกว่าจะได้แก่น

ข้อที่ ๔ ตรัสสอนให้มีสติเป็นอธิปไตยคือเป็นใหญ่ คือให้มีสติความระลึกได้ในการที่ทำคำที่พูดมานานได้ มีสติไม่หลงลืม มีสติความระลึกได้ในการที่ทำคำที่พูดอยู่ในปัจจุบัน พร้อมทั้งความรู้ตัวในการที่ทำคำที่พูดอยู่ในปัจจุบัน ตลอดจนถึงความระลึกได้และความรู้ตัวอยู่ว่า การที่จะทำที่จะพูด จะติดอยู่ในปัจจุบันก็ดี มีคุณหรือมีประโยชน์ มีโทษหรือไม่มีโทษ เป็นกรรมดำหรือเป็นกรรมขาวเป็นต้น ดังที่กล่าวมาแล้ว ให้ระลึกได้และให้มีความรู้ตัว จนถึงความระลึกได้และความรู้ตัวนี้เอง จะเป็นเครื่องยับยั้งมิให้ทำสิ่งที่มีโทษ สิ่งที่ไม่ดีมีประโยชน์ สิ่งที่เป็นกรรมดำ สิ่งที่เป็นบาปอกุศลทุจริตทั้งหลาย แต่สนับสนุนส่งเสริมให้ทำสิ่งที่เป็นคุณเป็นประโยชน์ ที่เป็นกรรมขาวทั้งปวง ที่เป็นบุญเป็นกุศลทั้งปวงดังนี้ นี่คือตัวสติจึงเป็นสิ่งสำคัญ เมื่อมีสติเป็นอธิปไตยคือเป็นใหญ่อยู่แล้ว จึงสามารถทำให้บุคคลละกรรมที่ชั่วที่ผิด ประกอบกรรมที่ดีที่ชอบ ตลอดจนถึงชำระจิตใจของตนให้บริสุทธิ์ผ่องใสยิ่ง ๆ ขึ้นไปได้ ความมีสติเป็นอธิปไตยคือเป็นใหญ่จึงเป็นสิ่งสำคัญ ตรัสยกขึ้นแสดงให้เห็นความสำคัญของสติ เพื่อให้มีสติเป็นใหญ่เป็นอธิปไตยไว้ในตนเอง จะทำให้ได้อีก ๓ ข้อข้างต้นด้วย สตาธิปไตยจึงสำคัญมาก

พระพุทธศาสนาสอนให้บุคคลมีสิกขาหรือศึกษาเป็น
อานิสงส์ ให้มีปัญญาเป็นอย่างยิ่ง หรือให้ยิ่งด้วยปัญญา ให้มี
วิมุตติความหลุดพ้นเป็นสาระแก่นสาร ให้มีสติเป็นอธิปไตย
หรือเป็นใหญ่ มีอรรธาธิบายดังแสดงมาด้วยประการ ฉะนี้

ห้างหุ้นส่วนจำกัด
โรงพิมพ์

ชวนพิมพ์

469 ถนนพระสุเมรุ แขวงบวรนิเวศน์ เขตพระนคร กรุงเทพฯ
นายชวน ศรสงคราม ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา พ.ศ. 2527 โทร. 2822114, 2810541

